

GRÆSLAND

Græsland finder du på lysåbne, tørre og næringsfattige steder i landet. Græsland kan f.eks. være på stejle skrænter eller på meget kalkholdige jorde, hvor træer ikke kan vokse. Du kan også finde græsland i lysninger i skoven, som gennem tiden er blevet holdt åbne af græssende dyr eller af at der bliver slået græs en gang om året (høslæt).

I dag er de græssende dyr primært heste, køer og får. Før menneskene bosatte sig i Danmark, var det husdyrenes vilde forfædre, urokser og vildheste samt bison og kronhjort, som græssede på græslandet. De græssende dyr æder både græs, små træer og buske. Når dyrene græsser bliver græsset holdt lavt, og når græsset er lavt er der lys og plads til mange forskellige arter af græsser og urter. Uden græsning eller høslæt vil græslandet vokse til i buske og til sidst springe i skov.

I dansk græsland kan man finde op til 65 forskellige plantearter pr. m². De mange forskellige plantearter giver levesteder og føde til et væld af insekter. Mere end halvdelen af de danske arter af sommerfugle er knyttet til græslandet. Når der er mange insekter er der også føde til mange forskellige insekt-ædende fugle. Græslandet har på den måde plads til mange forskellige arter – altså har græslandet en stor biodiversitet.

Græslandet som økosystem har eksisteret i mere end 1 million år og har haft en stor udbredelse, særligt i stepperegionen fra Mellemeuropa til Centralasien. Den lange udviklingshistorie har givet græslandets dyre- og plantearter gode muligheder for at udvikle sig, tilpasse sig og sprede sig.

Planterne på græslandet er tilpasset et meget lavt næringsindhold i jorden. Det betyder at græslandets planter kan vokse hvor mange andre planter "sulter". Græslandets plantearter er truet af gødkning fra landbruget og kvælstoftilførsel gennem forurenede luft og regn. Når der tilføres kvælstof og næring vil andre planter overtage voksestederne.

I stenalderen begyndte menneskene i Danmark at rydde større og større dele af skoven for at få plads til at dyrke marker og til at have dyr på græs. For bare 100 år siden var græsland en af Danmarks almindeligste naturtyper. Dengang havde bønderne mange flere dyr på græs. I dag har bonden dyrene på stald og dyrker markerne. Det betyder at græsland er blevet sjældent i Danmark. Vi har stort set kun græsland tilbage på de steder, hvor det har været umuligt, eller besværligt, at opdyrke jorden. Græsland finder du derfor særligt i meget bakket landskab eller på steder hvor der er mange sten, så det har været svært at pløje jorden.

Foto: Vild Campus

ALMINDELIG KNOPURT

Almindelig knopurt *Centaurea jacea*, Kurvblomstfamilien/Asteraceae
Blomsten på almindelig knopurt ligner en tidselblomst, men har ingen torne. Blomsterknopperne er i stedet dækket af bittesmå skæl-agtige lysebrune blade, hvor tidslerne ofte har kroge eller torne. Almindelig knopurt kan være levested for en snylter, nemlig den sjældne plante stor gyvelkvæler *Orobancha elatior*. Der findes 7 arter af gyvelkvælere i Danmark og alle er fredede. Hver af dem er tilpasset til at snylte på bestemte plantearter. Gyvelkvælere stjæler sukkerstoffer og næring fra sin værtsplante ved at sende sugeorganer ind i dens rødder. Det kan svække den men det dræber ikke værtsplanten. **Bladene** på almindelig knopurt er tynde og lange og ligner lidt fjer. Oversiden er grå-grøn mens undersiden er lysere grålig. **Blomsterne** er rødviolette og sidder mange sammen i kugleformede kurve. **Udbredelsesområde:** Almindelig i hele Danmark. **Voksested:** Åben, tør-fugtig muldrig bund. **Blomstringstid:** Juli-september.

BAKKENELLIKE

Bakkenellike *Dianthus deltoides*, Nellikefamilien/Caryophyllaceae
Den lyserøde bakkenellike bestøves af sommerfugle. Deres blomst er formet som et rør og sommerfugle er, med deres lange snabler, de eneste der kan nå ned til den søde nektar i bunden af blomsten. Bladene og stænglerne er blågrønne og spinkle. Stænglerne er fint hårede. **Bladene** ligner græs. **Blomsterne** er lyserøde med en mørkere ring i midten og små hvide pletter. De 5 kronblade er takkede i spidserne. **Udbredelsesområde:** Lokalt almindelig i Danmark men mangler, eller er sjælden, på de mere frodige egne. **Voksested:** Åben, tør, let, gerne sandet bund. **Blomstringstid:** Juni-august.

Foto: Hajatthu

Foto: Andreas Eichler

BRUN OG GRØN SANDSPINGER

Brun og grøn sandspringer *Cicindela hybrida* og *Cicindela campestris*, Løbebiller/Carabidae

Sandspringerne er nogle af de mest barske rovdyr blandt insekterne. De lever af andre insekter og edderkopper, som de dræber med de stærke og kraftige kæber, hvorefter de river dem i stykker og æder dem. Englænderne kalder derfor sandspringerne for tiger-biller "Tiger Beetles".

Kendetegn: Brun sandspringer er en slank, langstrakt bille med lange ben og meget store øjne. Den er bronzebrun og metalskinnende med hvide zig-zag-bånd på dækvingerne. Grøn sandspringer har samme form og størrelse som den brune men er skinnende grøn med gullige pletter på dækvingerne. Benene er bronzefarvede. **Udbredelse:** Almindelig i hele Danmark, på nær Lolland, Falster og Møn. **Hvornår ses den:** Træffes hyppigst marts-oktober. Sandspringere er særligt aktive på varme solskinsdage.

Foto: Vild Campus

LIDEN KLOKKE

Liden klokke *Campanula rotundifolia*, Klokkefamilien/Campanulaceae
Liden klokke kender du måske også under navne som klokkeblomst og blåklokke. Den siges at være den blomst der var inspiration til formen på vores kirkeklokker. Liden klokke, og mange andre blå blomster, kan lave et magisk farveskifte hvis du smider dem på en myretue. De indeholder stoffet anthocyanin, der beskytter planten mod uv-stråling og tiltrækker insekter. Anthocyanin er blå i basisk miljø men rødt i surt miljø, så når myrerne sprøjter myresyre på blomsterne vil de få røde pletter. **Bladene** op ad stænglen er smalle og lange, mens de nederste er runde med få store takker. **Blomsterne** er forholdsvis store, blå og klokkeformede. **Udbredelsesområde:** Almindelig i hele Danmark. **Voksested:** Åben, tør-fugtig, sand- eller lerbund. **Blomstringstid:** Juli-september.

BLÅHAT

Blåhat *Knautia arvensis*, Kartebollefamilien/Dipsacaceae
Blåhat er en plante der myldrer af liv. Hver del af planten tiltrækker insekter der er helt særligt tilpasset til at leve eller æde lige dér. Selve blomsten besøges af bier, svirrefluer, bladhvæse og sommerfugle og af blåhat-jordbi, som lever af pollen udelukkende fra denne blomst. Stænglen er hjemsted for insekt-arterne blåhatbuk, stor og lille blåhat-bladlus samt blåhatblomstertæge. I bladene bor blåhatpragtbillens larver samt larver af flere forskellige minérfluer. Frøene spises af småsommerfuglene blåhatlanghornsmøl og blåhatvikler. **Bladene** sidder 2 og 2 overfor hinanden, de er smalle og grågrønne og nogle af dem ligner lidt fjer. **Blomsterne** er rødviolette og sidder tæt samlet i en 3-4 cm bred kurv. **Udbredelsesområde:** Hele Danmark. Almindelig. **Voksested:** Tør-fugtig, oftest veldrænet, sandet bund. **Blomstringstid:** Juli-august.

Foto: Ivar Leidus

Foto: David Cheung

VORTEBIDER

Vortebider *Decticus verrucivorus*, Løvgræshopper/Tettigoniidae
Vortebideren er en af de største danske græshopper med en længde på 25-45 mm. Hunnen er størst. Du kan kende vortebideren på dens spættede udseende med sorte pletter på vinger og bagkrop. Grundfarven er grøn. Vortebideren kan springe op til 20 m med sine kraftige ben og hjælp fra sine vinger. Hannen "synger" ved at gnide forvingerne mod hinanden og sangen lyder lidt som en cykel i frigear. Navnet "vortebider" skyldes, at man i gammel tid har brugt den til at fjerne vorter ved at lade den bide i vorterne og gylpe fordøjelsesvæske op. **Udbredelse:** Almindelig i det meste af Danmark. **Hvornår ses den:** Vortebider er kun aktiv i varmt og solrigt vejr. Voksne vortebidere ses juni-oktober - nymferne i maj-august.

Engvokshat, *Camarophyllus pratensis*. Foto: Vild Campus

Smalbladet timian, *Thymus serpyllum*. Foto: Stefan Lefnaer

Vild merian, *Origanum vulgare*. Foto: Isidre Blanc

Vokshatte

Vokshatte er en gruppe af svampe fra slægterne: *Camarophyllus*, *Hygrocybe* og *Hygrotrama*.

Mange vokshatte stiller store krav til deres voksested og findes derfor kun på gamle, næringsfattige græslande, der aldrig har været opdyrkede eller gødskede og som bliver holdt lave ved græsning eller høslæt. Jo ældre græslandet er, jo flere forskellige arter af vokshatte kan du finde. Vokshattene tåler hverken gødskning eller at blive skygget af høje planter. Hvis antallet af arter pludselig falder, kan det være et tegn på forurening med næringsstoffer eller på at området ikke afgræsses ofte nok.

Kendetegn: Vokshatte er flotte og farvestrålende svampe med stærke farver på både hat og stok. De er oftest under 5 cm i højde og bredde, men kan blive op til 10 cm. Navnet kommer af den voksagtige overflade der dækker hatten, både på oversiden og på undersidens lameller. Vokshattene kommer i mange forskellige farver fra hvide og gråbrune til lyserøde, grønne, gule og røde. **Udbredelse:** De fleste arter af vokshatte er sjældne i Danmark. Den spiselige engvokshat, *Camarophyllus pratensis*, er dog almindelig på enge og græslande. **Voksested:** Vokshatte vokser ofte i græs på gamle marker og græslande med fugtig og varm jord. **Hvornår ses de:** September-november.

Vilde krydderurter på græslandet

Planter indeholder og udskiller et væld af duftstoffer. Duftene bruger planterne til at tiltrække bestøvere og frøspredere, eller til at holde fjender væk. Behagelige dufte giver et hint om, hvor der er føde, mens duft- og smagsstoffer, der opfattes som frastødende, beskytter planten mod at blive ædt. Selvom mange af planternes duftstoffer værdsættes af mennesker, laver planterne dem altså ikke for vores skyld. På græslandet kan du bl.a. finde bredbladet timian *Thymus pulegioides*, smalbladet timian *Thymus serpyllum* samt vild merian (oregano) *Origanum vulgare*. Timian og merian hører begge til læbeblomstfamilien og begge indeholder den duftende æteriske olie thymol. Thymol modvirker forrådnelse og har svampedræbende egenskaber. På den måde hjælper stoffet med til at holde planten sygdomsfri. Da både timian og merian dufter og smager kraftigt af deres indhold af den æteriske olie, går planteæderne udenom dem når de græsser. På den måde beskytter duften og smagen også planterne mod at blive spist. De fleste mennesker kan til gengæld godt lide den aromatiske smag og duft af timian og merian. Derfor bruges arterne tit som krydderurter i vores madlavning.

